

**ΕΘΝΙΚΟ ΚΑΙ ΚΑΠΟΔΙΣΤΡΙΑΚΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ
ΑΘΗΝΩΝ**

**ΣΧΟΛΗ ΝΟΜΙΚΩΝ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΩΝ ΠΟΛΙΤΙΚΩΝ
ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ**

ΤΜΗΜΑ ΝΟΜΙΚΗΣ

ΕΦΑΡΜΟΓΕΣ ΔΗΜΟΣΙΟΥ ΔΙΚΑΙΟΥ 2009

**ΘΕΜΑ ΕΡΓΑΣΙΑΣ: ΤΑ ΣΥΝΤΑΓΜΑΤΙΚΑ
ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΑ ΤΟΥ ΠΑΙΔΙΟΥ**

ΔΙΔΑΣΚΩΝ ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ: ΔΗΜΗΤΡΟΠΟΥΛΟΣ ΑΝΔΡΕΑΣ

ΟΝΟΜΑΤΕΠΩΝΥΜΟ : ΣΑΡΛΑ ΕΛΕΝΗ

ΑΡΙΘΜΟΣ ΜΗΤΡΩΟΥ : 1340200400402

ΠΙΝΑΚΑΣ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ

- ΠΕΡΙΛΗΨΗ

- ΒΑΣΙΚΑ ΛΗΜΜΑΤΑ

- ΕΙΣΑΓΩΓΙΚΑ

A) ΤΑ ΣΥΝΤΑΓΜΑΤΙΚΑ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΑ

B) ΠΑΙΔΙ

- Α' ΜΕΡΟΣ

ΠΑΙΔΙ ΚΑΙ ΣΥΝΤΑΓΜΑ : α) ΜΗΤΡΙΚΑ ΣΥΝ/ΚΑ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΑ

β) ΥΠΟΛΟΙΠΑ ΣΥΝ/ΚΑ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΑ

- Β' ΜΕΡΟΣ

ΠΑΙΔΙ ΚΑΙ ΔΙΕΘΝΕΣ ΔΙΚΑΙΟ : α) Η ΕΥΡΩΠΑΙΚΗ ΣΥΜΒΑΣΗ
ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΩΝ ΤΟΥ ΑΝΘΡΩΠΟΥ (ΕΣΔΑ)

β) Η ΔΙΕΘΝΗΣ ΣΥΜΒΑΣΗ
ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΩΝ ΤΟΥ ΠΑΙΔΙΟΥ (ΔΣΔΠ)

- ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ - CONCLUSIONS

- ΒΑΣΙΚΑ ΛΗΜΜΑΤΑ – KEY WORDS

- ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- ΝΟΜΟΛΟΓΙΑ

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Το θέμα της παρούσας εργασίας είναι τα συνταγματικά δικαιώματα του παιδιού, τα οποία πηγάζουν τόσο από το ίδιο το Σύνταγμα, όσο και από διεθνείς συνθήκες που έχουν κυρωθεί με νόμο στην Ελλάδα και επομένως έχουν υπερνομοθετική ισχύ. Στο δεύτερο τμήμα του ελληνικού Συντάγματος κατοχυρώνονται τα ατομικά και κοινωνικά δικαιώματα όλων των ανθρώπων. Όπως θα αναπτυχθεί και παρακάτω, το μεγαλύτερο μέρος των δικαιωμάτων αυτών απευθύνεται και στα παιδιά. Ωστόσο, η κύρια αναφορά γίνεται στο άρθρο 21 του Συντάγματος, το οποίο προστατεύει την παιδική ηλικία και η νεότητα. Εκτός όμως από τις θεμελιώδεις εσωτερικές ρυθμίσεις σπουδαίο ρόλο στην κατοχύρωση των δικαιωμάτων των παιδιών διαδραματίζουν και διεθνή κείμενα, με προεξάρχουσες τη Διεθνή Σύμβαση για τα Δικαιώματα του Παιδιού (ΔΣΔΠ) καθώς και την Ευρωπαϊκή Σύμβαση Δικαιωμάτων του Ανθρώπου (ΕΣΔΑ).

Αρχικά στην εργασία γίνεται αναφορά στο τι είναι γενικά συνταγματικά δικαιώματα, καθώς και στην κύρια έννοια της εργασίας που είναι το παιδί. Έπειτα αναλύονται τα άρθρα του Συντάγματος το ρυθμιστικό πεδίο των οποίων περιλαμβάνει και το παιδί, ενώ στη συνέχεια ασχολούμαστε με το διεθνές δίκαιο και τις ισχύουσες συμβάσεις με το σχετικό θέμα. Δηλαδή την ΕΣΔΑ και τη ΔΣΔΠ.

ΕΙΣΑΓΩΓΙΚΑ

Α) ΤΑ ΣΥΝΤΑΓΜΑΤΙΚΑ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΑ

Η εμφάνιση των ατομικών δικαιωμάτων σίγουρα δεν είναι ένα επίτευγμα μόνο της σύγχρονης εποχής. Αυτή η ελευθερία, που αποτελεί τον πυρήνα των δικαιωμάτων, ανάγεται σε μια πρώτη μορφή στην εποχή της Αρχαίας Αθήνας, όπου η αρχή της ελευθερίας σήμαινε την ελευθερία της πόλης. Με την πάροδο των χρόνων και την εμφάνιση του κράτους δικαίου έγινε πιο επιτακτική η ανάγκη κατοχύρωσης ορισμένων «αγώγιμων και εξαναγκαστών αξιώσεων»¹, οι οποίες θα προστάτευαν τον άνθρωπο μέσα σε ένα οργανωμένο κράτος. Η προστασία αυτή εκτείνεται προς δύο κατευθύνσεις. Από τη μία η υποχρέωση του κράτους να προστατεύει από τις αυθαιρεσίες των ιδιωτών, αλλά και από την άλλη η υποχρέωση του ίδιου του κράτους να σεβαστεί και να διαφυλάξει τις αξιώσεις αυτές.

Σταδιακά κατοχυρώθηκαν ορισμένα θεμελιώδη ανθρώπινα δικαιώματα, τα οποία ονομάζονται από το Ελληνικό Σύνταγμα ατομικά δικαιώματα, τονίζοντας με αυτόν τον τρόπο την ατομικότητα του ανθρώπου έναντι του κράτους, όπου δεν υφίστανται ατομικά δικαιώματα. Έχει επισημανθεί ότι τα ατομικά δικαιώματα μετατρέπουν τον άνθρωπο από υπήκοο σε πολίτη, του δίνουν τον ενεργητικό ρόλο του υποκειμένου και όχι αυτόν του αντικειμένου.²

Όπως προαναφέρθηκε, η ιστορική εξέλιξη των ατομικών δικαιωμάτων έχει την αφετηρία της στην Αρχαία Ελλάδα. Ωστόσο ορόσημο της εξέλιξης τους στο χρόνο αποτέλεσε η «Διακήρυξη των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου και του Πολίτη» (1789, 1793, 1795) και το γαλλικό Σύνταγμα (1791). Τα κείμενα αυτά, που ασκούν ακόμα την επιρροή τους, καθιέρωσαν τον κλασικό κατάλογο των ατομικών δικαιωμάτων, όπως για παράδειγμα του τύπου και έκφρασης, της θρησκευτικής ελευθερίας, της ελευθερίας της παιδείας, συνέρχεσθαι, απαραβίαστου της ιδιοκτησίας. Η διεθνής τους κατοχύρωση ξεκινά το 1929 με την «Διακήρυξη των διεθνών δικαιωμάτων του ανθρώπου» και συνεχίζεται με το καταστατικό του

¹ Ν.Ι. Σαρίπολος, Σύστημα συντ, Δικ. IV 2^η έκδ. 1875 σελ.93.

² Π.Δ Δαγτόγλου, Συντ. Δίκαιο, Ατομικά Δικαιώματα Α' , Εκδ. Αντ. Σάκκουλα 2005, σελ. 9.

Οργανισμού των Ηνωμένων Εθνών, την «Οικουμενική Διακήρυξη των Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων» (1948), το Διεθνές Σύμφωνο για τα Ατομικά και Πολιτικά δικαιώματα και τα πρωτόκολλα του (1966), αλλά και την Ευρωπαϊκή Σύμβαση των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου, σε ευρωπαϊκό επίπεδο.

Η Ελλάδα, όπως είναι φυσικό δεν μπορούσε να μείνει ανεπηρέαστη από τις εξελίξεις αυτές σε διεθνές και ευρωπαϊκό επίπεδο. Η συνταγματική κατοχύρωση των θεμελιωδών δικαιωμάτων αποτέλεσε ανέκαθεν σκοπό των συνταγματικών συντακτών, από τα σχέδια του Ρήγα Βελεστινλή (1797) έως το ισχύον Σύνταγμα (1975/1986/2001/2008). Το ελληνικό Σύνταγμα δίνει ιδιαίτερη έμφαση στα ατομικά δικαιώματα αυξάνοντας παράλληλα την ισχύ τους. Στο άρθρο 25 αναφέρεται ότι «τα δικαιώματα του ανθρώπου ως ατόμου και ως μέλους του κοινωνικού συνόλου» όχι μόνο είναι άξια αναγνώρισης, αλλά και προστασίας με σκοπό την «κοινωνική πρόοδο μέσα σε ελευθερία και δικαιοσύνη». Το συγκεκριμένο απόσπασμα σε συνδυασμό με την παράγραφο 3 του ίδιου άρθρου καταδεικνύουν ότι το Σύνταγμα προάγει το λεγόμενο «κοινωνικό κράτος»³ απορρίπτοντας τον ατομοκεντρισμό.

Το ισχύον Σύνταγμα περιέχει κεφάλαιο με τίτλο «ατομικά και κοινωνικά δικαιώματα», άρθρα 4-25. οι σχετικές διατάξεις αποτέλεσαν αντικείμενο αναθεώρησης. Τα δικαιώματα που ρυθμίζονται είναι τα εξής: η αρχή της ισότητας (άρθρο 4), η ελεύθερη ανάπτυξη της προσωπικότητας (άρθρο 5), τα δικαιώματα που απορρέουν από τη σύλληψη και το αυτόφωρο έγκλημα (άρθρο 6), η αρχή της μη επιβολής άνευ νόμου, η απαγόρευση των βασανιστηρίων και της γενικής δήμευσης (άρθρο 7), η αρχή του νόμιμου ή φυσικού δικαστή (άρθρο 8), το άσυλο της κατοικίας (άρθρο 9), το δικαίωμα του αναφέρεσθαι (άρθρο 10), του συνέρχεσθαι (άρθρο 11) και του συνεταιρίζεσθαι (άρθρο 12), η θρησκευτική ελευθερία (άρθρο 13), η ελευθερία της έκφρασης, η ελευθερία του τύπου (άρθρο 14), η ραδιοτηλεόραση (άρθρο 15), η τέχνη, η έρευνα και η διδασκαλία, η παιδεία (άρθρο 16), ο γάμος και η οικογένεια (άρθρο 21).

Ωστόσο στο σημείο αυτό, μετά την αναφορά στο ελληνικό Σύνταγμα, πρέπει να αποσαφηνίσουμε και τον όρο « συνταγματικά δικαιώματα». Με τον όρο «συνταγματικά δικαιώματα» εννοούμε τα παρεχόμενα στα άτομα και ως μέλη του κοινωνικού συνόλου, θεμελιώδη, πολιτικά, κοινωνικά και οικονομικά δικαιώματα, τα οποία αποτελούν κατά το συντακτικό νομοθέτη τις βασικές εξειδικεύσεις της ανθρώπινης αξίας και των οποίων το περιεχόμενο στρέφεται κατά της κρατικής και

³ Π.Δ Δαγτόγλου, Συντ. Δίκαιο, Ατομικά Δικαιώματα Α', Εκδ. Αντ. Σάκκουλα 2005, σελ. 27.

κάθε άλλης εξουσίας. Το προστατευτικό τους περιεχόμενο στρέφεται μόνο προς το κράτος αξιώνοντας την παροχή βοήθειας για την απόκρουση κάθε απειλής, το δε εξασφαλιστικό, εφόσον αναγνωρίζεται, στρέφεται επίσης προς το κράτος, αξιώνοντας την παροχή των απαραίτητων μέσων για την άσκηση του δικαιώματος.⁴ Όλα τα συνταγματικά δικαιώματα έχουν ατομικό και κοινωνικό χαρακτήρα. Ο κοινωνικός τους χαρακτήρας τονίστηκε με την πάροδο των ετών όταν το κράτος μεταβλήθηκε από κράτος αποχής σε προστατευτικό κράτος δικαίου. Η σε βάρος των ιδιωτών προστατευτική υποχρέωση απαιτεί τη μεσολάβηση του νομοθέτη. Όσον αφορά στη συνταγματική προστασία του παιδιού συναντά κανείς τη νομοθετική αυτή μεσολάβηση στα πλαίσια των άρθρων του αστικού και του ποινικού δικαίου.

Φορέας των συνταγματικών δικαιωμάτων είναι ο άνθρωπος ως πρόσωπο, ως άτομο και ως μέλος του κοινωνικού συνόλου⁵. Σχετικά με το θέμα του κατά πόσο τα παιδιά είναι φορείς δικαιωμάτων ή όχι πρέπει να γίνει μια διαφοροποίηση. Η «ικανότητα ατομικού δικαιώματος» δεν είναι ταυτόσημη με την «ικανότητα ασκήσεως ατομικού δικαιώματος», δηλαδή η ικανότητα να είναι κάποιος φορέας ατομικού δικαιώματος δεν ταυτίζεται με την ικανότητά του να το ασκεί.⁶ Εδώ πρέπει να σημειωθεί η διάκριση που λαμβάνει χώρα στο δημόσιο δίκαιο σε γενική και ειδική ικανότητα ατομικών δικαιωμάτων. Η γενική ρυθμίζεται από το Σύνταγμα και συνήθως σχετίζεται με το πέρασ συγκεκριμένης ηλικίας, ενώ η ειδική απορρέει από το νόμο, εφ' όσον βέβαια έχει λάβει χώρα συνταγματική εξουσιοδότηση. Επομένως η ικανότητα του ατομικού δικαιώματος ξεκινά με τη γέννηση του ατόμου, ενώ η ικανότητα ασκήσεως του ατομικού δικαιώματος καθίσταται πλήρης με τη συμπλήρωση του δέκατου όγδοου έτους της ηλικίας του ατόμου, σε αντίθεση με ό,τι ισχύει στο ιδιωτικό δίκαιο (ΑΚ 128), αφού νωρίτερα αναλαμβάνει ο νόμιμος αντιπρόσωπός του.

Τα συνταγματικά δικαιώματα των παιδιών απορρέουν από τις διατάξεις 2,4 και 5 προστασίας της ισότητας, της ελευθερίας και της αξίας του ατόμου καταρχάς και ειδικότερα από το άρθρο 21 για την προστασία της οικογένειας. Βέβαια είναι σχετικές και οι διατάξεις των άρθρων 29 παρ.1 για τα τμήματα νέων των πολιτικών κομμάτων και 96 παρ. 3 για τα δικαστήρια ανηλίκων.

⁴ Α. Δημητρόπουλος, Συνταγματικά δικαιώματα, Τόμος Γ' – Τεύχος I-III, Εκδ. Σάκκουλα Αθήνα-Θεσ/κη 2008.

⁵ Α. Μανιτάκης, Το Υποκείμενο των συνταγματικών δικαιωμάτων κατά το άρθρο 25 παρ.1 του Συντάγματος.

⁶ Π.Δ Δαγτόγλου, Συντ. Δίκαιο, Ατομικά Δικαιώματα Α', Εκδ. Αντ. Σάκκουλα 2005, σελ. 87-88.

B) ΠΑΙΔΙ

Κεντρικής σημασίας έννοια στην παρούσα εργασία αποτελεί η λέξη παιδί. Ο ορισμός της οποίας δε βρίσκεται στο Σύνταγμα, αλλά ούτε και σε κάποιο άλλο ελληνικό νομικό κείμενο. Σύμφωνα με τον Μάνεση⁷ ο όρος «παιδική ηλικία» που χρησιμοποιείται στο Σύνταγμα δεν είναι ακριβής και δεν αποδίδει σωστά τη βούληση του συντακτικού νομοθέτη. Διότι η κατά κυριολεξία παιδική ηλικία λήγει με την εφηβεία, η οποία τερματίζεται με την ενηλικίωση του ατόμου. Ωστόσο, παιδί, σύμφωνα με το άρθρο 1 της ΔΣΔΠ είναι κάθε άνθρωπος κάτω των 18 ετών. Το άτομο στο διάστημα αυτό περνά από πολύ σημαντικές φάσεις της ζωής του από τη νηπιακή και τη σχολική ηλικία, στην εφηβεία και την ενηλικίωση. Πρόκειται κυρίως για έναν άνθρωπο που μεγαλώνει και γι' αυτό χρειάζεται ιδιαίτερη φροντίδα.⁸ Η ξεχωριστή αυτή αντιμετώπιση έχει και μια άλλη δικαιολογητική βάση, η οποία σχετίζεται με την πνευματική και ψυχολογική ανωριμότητα που διακατέχει το παιδί. Εξαιτίας αυτής της κατάστασης, το παιδί δεν μπορεί να πάρει μόνο του τις καθοριστικές για το ίδιο αποφάσεις, γι' αυτό άλλωστε έχει περιορισμένα δικαιώματα και υποχρεώσεις για όσο χρόνο διαρκεί η ανηλικότητα.

Στο πλαίσιο αυτής της ιδιαίτερης προστασίας έχει κάνει την εμφάνισή του ένας ξεχωριστός κλάδος του δικαίου, το δίκαιο των ανηλικών. Αυτό αποτελεί ένα σύνολο κανόνων τόσο του ιδιωτικού όσο και του δημόσιου δικαίου, οι οποίοι είναι ρυθμιστικοί των δικαιωμάτων και των υποχρεώσεων με κύριο σκοπό την προστασία των ανήλικων μελών της κοινωνίας.

Οι απαρχές αυτού του κλάδου σημειώνονται στις αρχές του 20^{ου} αιώνα με κύριο άξονα την «αγγλοσαξονική δικαστηριακή πρακτική»⁹. Σε αυτό το δίκαιο εντάσσονται κανόνες διαφόρων κλάδων του δικαίου, όπως του αστικού και του

⁷ Α. Μάνεσης, Η πραγμάτωση της συνταγματικής προστασίας της ανήλικης νεότητας στο ισχύον δίκαιο.

⁸ F. Dekeuwer-Defossez, Les droits de l' enfant, Paris 1991, σελ.4

⁹ Ν.Ε. Κουράκης, Το δίκαιο των παραβατών ανηλικών, σελ 5 επ.

ποινικού. Αναμφίβολα, οι κανόνες αυτοί επηρεάζονται και διαμορφώνονται από διατάξεις διεθνών κειμένων, προεξάρχοντων της Διεθνούς Σύμβασης του ΟΗΕ για τα δικαιώματα του παιδιού (ν. 2101/1992), του Διεθνούς Συμφώνου για τα Ατομικά και Πολιτικά Δικαιώματα (ν. 2462/1997), των Συστάσεων της Επιτροπής Υπουργών του Συμβουλίου της Ευρώπης (π.χ. αρ.20 για Νέους τρόπους μεταχείρισης της Νεανικής Παραβατικότητας και για το ρόλο της Δικαιοσύνης Ανηλίκων – 2003).¹⁰

Εδώ πρέπει να σημειωθεί ότι αυτή η ιδιαίτερη μεταχείριση δε θα μπορούσε να μην έχει συνταγματικό θεμέλιο. Πρέπει να έχουμε σίγουρα κατά νου ότι το ξεχωριστό αυτό καθεστώς υπαγορεύεται από την αρχή της ισότητας. Και αυτό γιατί οι ανήλικοι στις μέρες μας δε θεωρούνται «μικρογραφίες ανηλίκων»¹¹, αλλά άτομα με αυτόνομη προσωπικότητα που επιβάλλεται να προστατεύονται με αυτόν τον τρόπο, ώστε να αναπτυχθούν ομαλά και ορθά. Στις κοινές πηγές αυτού του δικαίου, όπως είναι φυσικό ανήκει το Σύνταγμα, αλλά και ο Ποινικός Κώδικας, οι Κώδικες Πολιτικής και Ποινικής Δικονομίας, ειδικοί ποινικοί νόμοι, ενώ στις αυτόνομες πηγές ειδικοί νόμοι και διατάγματα.

Α' ΜΕΡΟΣ

¹⁰ Σπινέλλη-Τρωϊανού, Δίκαιο Ανηλίκων, Αθήνα 1987, σελ.19-20.

¹¹ Ν.Ε. Κουράκης, Το δίκαιο των παραβατών ανηλίκων, σελ 1.

ΠΑΙΔΙ ΚΑΙ ΣΥΝΤΑΓΜΑ

α) Μητρικά συνταγματικά δικαιώματα

Το Σύνταγμα, όπου δε γίνεται ένας ειδικότερος περιορισμός (π.χ. οι Έλληνες), προστατεύει όλους τους ανθρώπους ανεξαιρέτως. Επομένως και τα παιδιά βρίσκονται μέσα στο προστατευτικό του πλαίσιο. Πριν αναφερθούμε σε επιμέρους άρθρα που έχουν να κάνουν με την προστασία λόγου χάρη της παιδικής ηλικίας ή της οικογένειας, είναι σκόπιμο στην αρχή να αναφερθούμε στα λεγόμενα μητρικά δικαιώματα, τα οποία και αποτελούν θεμέλιο λίθο των λοιπών συνταγματικών δικαιωμάτων.

Αρχικά, το άρθρο 2§1 το οποίο αναφέρει ότι ο σεβασμός και η προστασία της αξίας του ανθρώπου αποτελούν την πρωταρχική υποχρέωση της Πολιτείας. Εδώ ο άνθρωπος αναγνωρίζεται ως υποκείμενο δικαίου, που τον διακρίνει από τα άλογα όντα καθώς και από τα αντικείμενα του δικαίου. Ο ίδιος καθίσταται φορέας δικαιωμάτων και υποχρεώσεων. Άνθρωπος και ανθρώπινη αξία συνιστούν μια δικαυκή ταυτότητα. Η συνταγματική κατοχύρωση της ανθρώπινης αξίας και αξιοπρέπειας αρχίζει από τη γέννηση του ατόμου, ενώ αφορά και τον κυοφορούμενο.¹² Η ανθρώπινη αξία ταυτιζόμενη με τον άνθρωπο δεν είναι αξία-ιδέα αλλά αξία-πραγματικότητα.¹³ Η ανθρώπινη αξία εδραιώνεται στην ελευθερία και την ισότητα. Η αξία του ανθρώπου προστατεύεται από το Σύνταγμά μας για όλους τους ανθρώπους, συνεπώς και για τα παιδιά. Το παιδί μέσα στα πλαίσια της οικογένειας που μεγαλώνει αλλά και μέσα στην κοινωνία πρέπει να προστατεύεται και να είναι σεβαστή η αξία του από το κράτος και από κάθε άνθρωπο ειδικότερα. Το Σύνταγμα στο αρ. 2 καθιερώνει μια αντικειμενική συνταγματική αρχή από την οποία απορρέουν ατομικά δικαιώματα. Η διάταξη αυτή καθιερώνει αυτοτελές δικαίωμα και μάλιστα ανώτατο μητρικό δικαίωμα του οποίου φορείς είναι και τα παιδιά, που μπορούν να το ασκούν όπως κάθε άνθρωπος.

Στη συνέχεια το άρθρο 4 περιέχει την αρχή της ισότητας. Συγκεκριμένα, αναφέρει στις δύο πρώτες παραγράφους ότι οι Έλληνες είναι ίσοι ενώπιον του νόμου (παρ. 1) και οι Έλληνες και οι Ελληνίδες έχουν ίσα δικαιώματα και υποχρεώσεις. Η ισότητα, λοιπόν αυτή διακρίνεται σε νομική και πραγματική. Η νομική ισότητα διακρίνεται σε τυπική (ισότητα των πολιτών ενώπιον του νόμου) και σε ουσιαστική

¹² Π.Δ. Δαγτόγλου, Συντ. Δίκαιο, Ατομικά Δικαιώματα Α', Εκδ. Αντ. Σάκκουλα 2005, σελ. 1327.

¹³ Α. Δημητρόπουλος, Συνταγματικά δικαιώματα, Τόμος Γ' – Τεύχος I-III, Εκδ. Σάκκουλα Αθήνα-Θεσ/κη 2008.

(ισότητα του νόμου ενώπιον των πολιτών). Στο κείμενο κατοχυρώνεται η νομική ισότητα, δηλαδή όλοι οι Έλληνες είναι ίσοι απέναντι στο νόμο (ισονομία). Ωστόσο πρέπει να γίνει αντιληπτό ότι ισότητα δε σημαίνει την ίδια μεταχείριση όλων των περιπτώσεων. Ισότητα υπάρχει μόνο στην ομοιότητα. Αυτό σημαίνει ότι όταν ο κοινός νομοθέτης θέτει περιορισμούς ανάλογα με την ηλικία του φορέα του δικαιώματος, δεν παραβιάζει την αρχή της ισότητας. Η ισότητα εμφανίζεται σε δύο μορφές, αφενός τη θετική (αρχή ίσης μεταχείρισης), αφετέρου την αρνητική (απαγόρευση διακρίσεων). Μέσα στην οικογένεια η ισότητα αποκτά ιδιαίτερη σημασία καθώς ρυθμίζει τις σχέσεις γονέων και τέκνων, εκφραζόμενη ως αρχή της ίσης μεταχείρισης των παιδιών ανεξαρτήτως φύλου και πεποιθήσεων. Παρατηρείται δηλαδή η έκφραση της αρχής της ισότητας μέσα στο πρώτο περιβάλλον που διαμορφώνει την προσωπικότητά του ένα παιδί.

Η προσωπική ελευθερία του ανθρώπου είναι υλική, πνευματική και κοινωνική. Και στις τρεις εκφάνσεις της μπορούμε να αναγνωρίσουμε το σεβασμό που πρέπει να έχουν τα παιδιά από τους υπόλοιπους ανθρώπους του κοινωνικού συνόλου, από την οικογένειά τους και από το κράτος, καθώς και την προστασία της ελευθερίας τους από το κράτος. Τα παιδιά πρέπει να είναι ελεύθερα, να μην είναι υπόδουλοι σε κανέναν. Να κινούνται ελεύθερα αλλά πάντα με την επίβλεψη όσων ασκούν την επιμέλειά τους. Πρέπει επίσης να αναπτύσσουν ελεύθερα την προσωπικότητά τους και να μη γίνονται σε καμία περίπτωση δέκτες καταπίεσης μέσα στο οικογενειακό τους περιβάλλον. Η ελεύθερη ανάπτυξη της προσωπικότητας αποτελεί αντικειμενική αρχή και θεμελιώδες μητρικό δικαίωμα και κατοχυρώνεται στο άρθρο 5 παρ. 1 του Συντάγματος. Στην παράγραφο 2 του ίδιου άρθρου ορίζεται ότι «Όλοι όσοι βρίσκονται στην Ελληνική Επικράτεια απολαμβάνουν την απόλυτη προστασία της ζωής, της τιμής και της ελευθερίας τους.....», τονίζοντας κατά αυτόν τον τρόπο ότι η «εν γένει προσωπική ελευθερία»¹⁴ είναι ένα πανανθρώπινο δικαίωμα με διάκριση ανάμεσα στους ημεδαπούς και αλλοδαπούς μόνο στην ελευθερία κινήσεως και εγκαταστάσεως. Επιπλέον, η προστασία της ζωής είναι απόλυτη χωρίς διακρίσεις εξ αιτίας σωματικών ή διανοητικών προβλημάτων.

β) Υπόλοιπα συνταγματικά δικαιώματα

Ήρθε, τώρα λοιπόν η ώρα, έπειτα από την αναφορά στα μητρικά και θεμελιώδη συνταγματικά δικαιώματα να ασχοληθούμε με επιμέρους δικαιώματα, τα

¹⁴ Π.Δ Δαγτόγλου, Συντ. Δίκαιο, Ατομικά Δικαιώματα Α', Εκδ. Αντ. Σάκκουλα 2005, σελ. 271.

οποία εμπεριέχουν στο πεδίο προστασίας και το παιδί. Αρχικά το άρθρο 7§2 , το οποίο αναφέρει ότι τα βασανιστήρια, οποιαδήποτε σωματική κάκωση, βλάβη υγείας, ή άσκηση ψυχολογικής βίας, καθώς και κάθε άλλη προσβολή της ανθρώπινης αξιοπρέπειας απαγορεύονται και τιμωρούνται, όπως νόμος ορίζει. Σαφώς η διάταξη αυτή, η οποία αν και αποτελεί κατάκτηση των νεότερων χρόνων καθώς και αυτονόητη επιταγή, προβάλλει ένα δικαίωμα το οποίο είναι αναφαίρετο και των παιδιών.

Στη συνέχεια το άρθρο 9§1 όπου αναφέρεται ότι η κατοικία του καθενός είναι άσυλο (εδ. α') και η ιδιωτική και οικογενειακή ζωή του ατόμου είναι απαραβίαστη (εδ.β'). Αναφορικά με το πρώτο εδάφιο, σύμφωνα με τον ορισμό που δίνει ο Δαγτόγλου, κατοικία είναι ο κάθε χώρος που ο άνθρωπος ορίζει ως τον μη γενικά προσιτό χώρο διαβίωσης και εργασίας του.¹⁵ Η προστασία του ασύλου κατοικίας συνίσταται στην απαγόρευση των κρατικών οργάνων να εισέλθουν ή να παραμείνουν εντός της κατοικίας του ατόμου, όταν αυτό δεν το γνωρίζει ή δεν το θέλει. Φορέας του δικαιώματος αυτού είναι κάθε άνθρωπος που διαμένει στην κατοικία και κατά συνέπεια φορείς είναι και τα παιδιά. Όσον αφορά στο δεύτερο εδάφιο, προστατεύονται όλες οι εκφάνσεις της ιδιωτικής ζωής εκτός από το άσυλο της κατοικίας, την ελευθερία της επικοινωνίας και την ελευθερία της θρησκευτικής συνείδησης. Η ιδιωτική ζωή νοείται ως ένας πυρήνας στον οποίο το κάθε άτομο κυριαρχεί και έχει την αξίωση να μην επιδέχεται καμία επέμβαση. Η οικογενειακή ζωή, που προστατεύεται στη διάταξη αφορά κατά κύριο λόγο τα παιδιά, τα οποία εξελίσσουν και αναπτύσσουν την προσωπικότητά τους μέσα στην οικογένεια, αλλά είναι και τα ασθενέστερα μέλη αυτής. Η εν λόγω προστασία εκτείνεται σε όλα τα παιδιά ανεξαιρέτως, ανεξάρτητα από το εάν είναι παιδιά γεννημένα εντός ή εκτός γάμου, παιδιά υιοθετημένα ή αποκτηθέντα με φυσικό τρόπο.

Εκ πρώτης όψεως άσχετα με την παιδική ηλικία είναι τα ακόλουθα δικαιώματα 10, 11 και 12 του Συντάγματος. Πρώτον το άρθρο 10 θεσπίζει το δικαίωμα αναφοράς, δηλαδή το να αναφέρονται στις διοικητικές αρχές και να ζητούν θετική πράξη εκ μέρους τους ή αιτιολογημένη απάντηση. Έπειτα το δικαίωμα του συνέρχεσθαι, δηλαδή συμμετοχή σε δημόσια συνάθροιση, δεν το απολαμβάνουν επαρκώς τα παιδιά (αντίθετα το ΔΣΔΠ). Τέλος, όσον αφορά στο δικαίωμα του

¹⁵ Π.Δ Δαγτόγλου, Συντ. Δίκαιο, Ατομικά Δικαιώματα Α', Εκδ. Αντ. Σάκκουλα 2005, σελ. 310.

συνεταιρίζεσθαι, ο νομοθέτης έχει θέσει περιορισμούς, όπως δικαιοπρακτική ικανότητα ή συναίνεση των γονέων.¹⁶

Το άρθρο 13§1 κατοχυρώνει την ελευθερία της θρησκευτικής συνείδησης, η οποία όπως αναφέρει είναι απαραβίαστη. Επιπλέον, η απόλαυση των ατομικών και πολιτικών δικαιωμάτων δεν εξαρτάται από τις θρησκευτικές πεποιθήσεις καθενός. Τόσο στο άρθρο του Συντάγματος όσο και στο άρθρο 18 της Οικουμενικής Διακήρυξης Δικαιωμάτων του Ανθρώπου και στο άρθρο 9 της Ευρωπαϊκής Σύμβασης για τα Δικαιώματα του Ανθρώπου κατοχυρώνεται η ελευθερία της θρησκευτικής συνείδησης. Θρησκεία είναι το σύνολο των δοξασιών που αναφέρονται στην υπόσταση του θείου. Η θρησκευτική ελευθερία και η θρησκευτική ισότητα αποτελούν τα θεμελιώδη του θρησκευτικού χώρου και η προστασία τους συνίσταται στο να θεωρείται απαραβίαστη τόσο η θρησκευτική συνείδηση όσο και η ελευθερία της λατρείας.¹⁷ Ωστόσο στο σημείο αυτό προκύπτει το θέμα της θρησκευτικής εκπαιδεύσεως των παιδιών. Αρχικά το δικαίωμα επιλογής θρησκεύματος και θρησκευτικής εκπαιδεύσεως των ανηλίκων ανήκει στους γονείς, από κοινού, ως μέρος της γονικής μέριμνας, στα πλαίσια της άσκησης της επιμέλειας του προσώπου του ανηλίκου (ΑΚ 1512). Πάντως αν η πνευματική ωριμότητα του ανηλίκου το επιτρέπει, λαμβάνεται υπ' όψη και η γνώμη του πριν από τη λήψη της όποιας απόφασης (ΑΚ 1511). Όμως σε αντίθεση με το δικαίωμα αυτών των γονέων έρχεται η παρέμβαση του κράτους με τη μορφή του υποχρεωτικού εκκλησιασμού και της προσευχής, ως ιδιαίτερη έκφανση της συνταγματικής επιταγής του άρθρου 16 του Συντάγματος. Εδώ πρέπει να σημειωθεί ότι η υποχρέωση του κράτους εξαντλείται με την πρόβλεψη θρησκευτικής διδασκαλίας, ενώ οι γονείς έχουν το δικαίωμα να αποσύρουν το παιδί τους από τέτοιες εκδηλώσεις.¹⁸

Στη συνέχεια, έχουμε το άρθρο 14, σχετικά με την ελευθερία της έκφρασης, η οποία περιλαμβάνει την ελευθερία της γνώμης και πληροφορίας. Η μεν ελευθερία της γνώμης αποτελεί το δικαίωμα του ανθρώπου να διαμορφώνει και να εκφράζει την προσωπική του άποψη, η δε πληροφορίας το δικαίωμα του ατόμου τόσο να μεταδίδει πληροφορίες όσο και να λαμβάνει. Η θέσπιση περιορισμών στην έκφραση των παιδιών μπορεί να γίνει με νομοθετική πρόβλεψη. Για το άρθρο 15 μπορεί να αναφερθεί ότι η ραδιοφωνία και η τηλεόραση μέσα από τα προγράμματά τους θα

¹⁶ Εφ. Αθ. 6095/1985 Ελλ. Δ/νη σελ. 1366-68.

¹⁷ ΑΠ 480/1992 Ελλ. Δ/νη σελ 1573-4.

ΣτΕ 3356/1995 ΤοΣ 1996 σελ. 506-12.

¹⁸ Ι.Μ.Κονιδάρη, Εγχειρίδιο Εκκλησιαστικού Δικαίου, Εκδ.Αντ Σάκκουλα 2000, σελ. 51-52.

πρέπει όχι μόνο να αποβλέπουν στην εξασφάλιση της ποιοτικής στάθμης και στην άνοδο του πνευματικού επιπέδου, αλλά και στην προστασία της παιδικής ηλικίας και νεότητας.

Ιδιαίτερη σημασία στην παρούσα προβληματική έχει και το άρθρο 16 σχετικά με την ελευθερία της παιδείας. Η παιδεία αποτελεί βασική αποστολή του Κράτους και έχει σκοπό την ηθική, πνευματική, επαγγελματική και φυσική αγωγή των Ελλήνων, την ανάπτυξη της εθνικής και θρησκευτικής συνείδησης και τη διάπλασή τους σε ελεύθερους και υπεύθυνους πολίτες. Όλοι οι Έλληνες έχουν δικαίωμα δωρεάν παιδείας, σε όλες τις βαθμίδες της, στα κρατικά εκπαιδευτήρια. Το Σύνταγμα αφιερώνει στην παιδεία το εν λόγω άρθρο, επισημαίνοντας το δικαιωματικό χαρακτήρα της. Το δικαίωμα στη μόρφωση κατοχυρώνεται πλέον συνταγματικά απολαμβάνοντας ύψιστη προστασία. Χαρακτηριστικό είναι ότι το Σύνταγμα αναθέτει τη δωρεάν εκπαίδευση σε νομικά πρόσωπα δημοσίου δικαίου, το οποίο απορρέει από την καθιέρωση του κοινωνικού κράτους δικαίου που απονέμει στο εν λόγω δικαίωμα εξασφαλιστικό και διεκδικητικό χαρακτήρα.¹⁹ Η παιδεία έχει ασφαλώς και αμυντικό περιεχόμενο, το οποίο και τριτενεργεί, δεχόμενη απειλές τόσο από ιδιώτες όσο και από το κράτος. Το δικαίωμα στη μόρφωση αποτελεί «δικαίωμα του πολίτη και καθήκον του κράτους».²⁰ Η ελευθερία της παιδείας έχει τρεις ειδικότερες εκφάνσεις: α) την ελευθερία προσβάσεως στην παιδεία. Κάθε άνθρωπος έχει δικαίωμα να λάβει μόρφωση οποιουδήποτε βαθμού και πιθανή απαγόρευση κρίνεται ως αντισυνταγματική. Η ακώλυτη απόλαυση της ελευθερίας στην παιδεία είναι ασυμβίβαστη με την καθιέρωση υψηλών διδάκτρων, τα οποία θα καθιστούσαν δυσχερή την απρόσκοπτη πρόσβαση από τις οικονομικά ασθενέστερες τάξεις. Ωστόσο η εξάρτηση της εισαγωγής στα εκπαιδευτήρια που παρέχουν τη μη υποχρεωτική εκπαίδευση από εισαγωγικές εξετάσεις δε θεωρείται ασυμβίβαστη με την ακώλυτη απόλαυση της ελευθερίας στην παιδεία. β) την ελευθερία αποχής από την παιδεία. Καθένας είναι ελεύθερος να απέχει από την εκπαίδευση, πλην όμως έχει την υποχρέωση να παρακολουθήσει τη βασική εκπαίδευση, η οποία δεν μπορεί να είναι μικρότερη από εννιά χρόνια (άρθρο 16 παρ. 3). Στην Ελλάδα το θέμα ρυθμίζει ο ν. 1566/1985, που ορίζει ότι η βασική εκπαίδευση είναι εννιά χρόνια (βέβαια μπορεί να αυξηθεί αλλά όχι και να μειωθεί) και προβλέπει την ποινική τιμωρία όσων έχουν την επιμέλεια ανηλίκου και δεν φροντίζουν για την εγγραφή του στη βασική

¹⁹ Α. Δημητρόπουλου, Γενική Συνταγματική Θεωρία.

²⁰ Σκουρής, Δίκαιο της Παιδείας, Θεσ/κη 1988, σελ.18.

εκπαίδευση και την εποπτεία της φοίτησής του βάσει του άρθρου 458 ΠΚ. γ) την ελευθερία επιλογής θρησκευτικής και φιλοσοφικής κατεύθυνσης της παιδείας και εκπαιδευτηρίου. Η ελευθερία αυτή απορρέει από την ελεύθερη ανάπτυξη της προσωπικότητας και από τη θρησκευτική ελευθερία, ενώ ταυτόχρονα περιλαμβάνει και την επιλογή του είδους, του μέρους και του εκπαιδευτηρίου.

Αναφορικά με τα άρθρα 17, 18 (ιδιοκτησία) και 19 (απόρρητο της επικοινωνίας) μπορούμε να πούμε ότι ισχύουν και για τα παιδιά, αφού και το ίδιο το Σύνταγμα δε διακρίνει ως προς ποιο είναι οι φορείς τους. Καλύτερο θα ήταν να συνδυάσουμε ερμηνευτικά το άρθρο 20 για το δικαίωμα δικαστικής προστασίας με το αντίστοιχο του νόμιμου δικαστή του άρθρου 8. Το πρώτο αναφέρει ότι κάθε άνθρωπος έχει δικαίωμα να προστατεύει δικαστικά τα ατομικά και κοινωνικά του δικαιώματα. Εδώ βρίσκει έκφραση το θεμελιώδες δικονομικό δικαίωμα της προσφυγής στα δικαστήρια.²¹ Αυτό πρέπει να ακολουθείται και από το ότι κάθε άτομο έχει δικαίωμα να μην στερηθεί το δικαστή που έχει οριστεί εκ των προτέρων από το νόμο.

Άρθρο το οποίο σχετίζεται άμεσα με τα συνταγματικά δικαιώματα των παιδιών δε θα μπορούσε να είναι άλλο και από το άρθρο 21, το οποίο προστατεύει το γάμο και την οικογένεια. Χαρακτηριστικά αναφέρει, η οικογένεια, ως θεμέλιο της συντήρησης και προαγωγής του Έθνους, καθώς και ο γάμος, η μητρότητα και η παιδική ηλικία τελούν υπό την προστασία του Κράτους. Στο μέτρο που μας απασχολεί, εδώ προστατεύεται ευθέως η παιδική ηλικία, ως αξία η οποία πρέπει να τύχει ιδιαίτερης μεταχείρισης εκ μέρους του Κράτους. Κι αυτό γιατί φέρει ιδιαίτερα χαρακτηριστικά. Επιπλέον, δε παραβιάζεται η αρχή της ισότητας όταν κατά τη θέσπιση νομοθετικών μέτρων εισάγονται ευνοϊκότερες ρυθμίσεις υπέρ αυτών που αποτελούν οικογένεια. Εδώ θα πρέπει να πούμε ότι ως οικογένεια θεωρείται η πυρηνική, η οποία αποτελείται από τους γονείς και τα άγαμα ανήλικα ή ενήλικα τέκνα τους.²² Ωστόσο μετά τις νέες νομοθετικές ρυθμίσεις, εισάγεται και μια νέα μορφή οικογένειας στα πλαίσια του συμφώνου ελεύθερης συμβίωσης. Η παιδική ηλικία προστατεύεται από το Σύνταγμα ανεξαιρέτως. Σε περιπτώσεις που σε μια κατάσταση όπως η παιδική ηλικία, είναι σύμφυτη με αδυναμίες και αυξημένες ανάγκες, η υποχρέωση του Κράτους να απέχει από τη σφαίρα του δικαιώματος ατονεί και υπερισχύει η υποχρέωσή του να λαμβάνει θετικά μέτρα προς ενίσχυση,

²¹ Π.Δ Δαγτόγλου, Συντ. Δίκαιο, Ατομικά Δικαιώματα Α', Εκδ. Αντ. Σάκκουλα 2005, σελ 1411.

²² ΑΠ 283/1996, Ελλ, Δ/νη 1986, σελ. 1288.

αναβάθμιση και προστασία του δικαιώματος έναντι σε κάθε προσβολή του. Φορείς του δικαιώματος όπως κατοχυρώνεται στο άρθρο 21 παρ. 1 είναι όλα τα παιδιά κάτω των 18 ετών, που υπόκεινται στην κρατική προστασία. Οι δύο βασικοί άξονες προστασίας είναι η υγεία και η εκπαίδευση. Σήμερα έχουν γίνει βήματα προς τη διαμόρφωση ενός ευρύτερου πλαισίου προστασίας των παιδιών και ειδικότερα των αρρώστων παιδιών ή αυτών που έχουν υπάρξει θύματα κακομεταχείρισης.

Σχετικά με το δικαίωμα εργασίας του άρθρου 22 του Συντάγματος, αυτό κατ' αρχήν απευθύνεται σε όλα τα φυσικά πρόσωπα. Όσον αφορά στα παιδιά, ο νόμος θέτει ένα κατώτατο όριο ηλικίας των ατόμων που δικαιούνται να εργαστούν για το συμφέρον των ίδιων αλλά και των τρίτων. Έχουμε, λοιπόν, το νόμο 1837/1989, σύμφωνα με τον οποίο ανήλικοι θεωρούνται όσοι είναι κάτω των 18 ετών. Σε ανήλικους που δεν έχουν συμπληρώσει το 15^ο έτος απαγορεύεται η απασχόληση σε οποιαδήποτε εργασία. Κατ' εξαίρεση επιτρέπεται σε θεατρικές παραστάσεις ή άλλες καλλιτεχνικές εκδηλώσεις, κατόπιν άδειας της Επιθεώρησης Εργασίας και μέχρι τρεις μήνες. Δεν επιτρέπεται η απασχόληση ανηλίκων σε εργασίες επικίνδυνες, βαριές ή ανθυγιεινές ή σε εργασίες που εμποδίζουν την ελεύθερη ανάπτυξη της προσωπικότητάς τους. Αυτές οι εργασίες προσδιορίζονται με την 130627/1990 απόφαση του Υπουργού Εργασίας. Για την αποτελεσματική προστασία των ανηλίκων εργαζομένων που έχουν, όμως, συμπληρώσει το 15^ο έτος της ηλικίας τους και για να ελέγχεται αποτελεσματικά η τήρηση της προστατευτικής αυτής νομοθεσίας, ο νόμος επιβάλλει στον εργοδότη την τήρηση βιβλιαρίου εργασίας ανηλίκου, καθώς και μητρώου ανηλίκων.²³

Τέλος, σχετική διάταξη είναι και το άρθρο 96§3 του Συντάγματος για τα δικαστήρια ανηλίκων. Ειδικοί νόμοι ορίζουν τα σχετικά με δικαστήρια ανηλίκων, στα οποία επιτρέπεται να μην εφαρμόζονται οι διατάξεις των άρθρων 93 § 2 και 97. Οι αποφάσεις των δικαστηρίων αυτών μπορεί να μην απαγγέλλονται δημόσια. Τα δικαστήρια ανηλίκων ιδρύθηκαν με τον Α.Ν. 2135/1939. Οι διατάξεις που μπορεί να μην εφαρμόζονται στα εν λόγω δικαστήρια αφορούν αφενός στη δημοσιότητα των συνεδριάσεων αφετέρου στα περί εκδικάσεως των κακουργημάτων, των πολιτικών εγκλημάτων και των εγκλημάτων που τελούνται δια του τύπου.

²³ Αλ. Καρατσάνη-Στ. Γαρδίκια, Ατομικό Εργατικό Δίκαιο, Εκδ. Αντ.Σάκκουλα 1995, σελ. 108-111.

Β' ΜΕΡΟΣ

ΠΑΙΔΙ ΚΑΙ ΔΙΕΘΝΕΣ ΔΙΚΑΙΟ

Όπως εκτενώς αναπτύχθηκε στο πρώτο μέρος αυτής της εργασίας, το Σύνταγμα μέσα από ένα πλέγμα διατάξεων προσφέρει συνταγματική προστασία στα παιδιά, αναγνωρίζοντας την ιδιαίτερη θέση που κατέχουν μέσα στην κοινωνία. Ωστόσο, δεν πρέπει να εξετάζουμε το θέμα μόνο από την εσωτερική σκοπιά μιας και η χώρα μας έχει θέση μέσα σε ένα πλαίσιο με διεθνή και ευρωπαϊκά χαρακτηριστικά. Εξάλλου, το ίδιο το Σύνταγμα έχει ρητή πρόβλεψη για τη θέση που έχουν στο δικαίό μας σύστημα οι διεθνείς κανόνες και συμβάσεις που η Ελλάδα έχει υπογράψει. Το άρθρο 28§1 ορίζει οι γενικά και παραδεδομένοι κανόνες του διεθνούς δικαίου, καθώς και οι διεθνείς συμβάσεις από την επικύρωσή τους με νόμο και τη θέση τους σε ισχύ σύμφωνα με τους όρους της καθεμιάς, αποτελούν αναπόσπαστο μέρος του εσωτερικού ελληνικού δικαίου και υπερισχύουν από κάθε άλλη διάταξη νόμου.

Με τη ρύθμιση αυτή γίνεται σαφές ότι οι νόμοι χωρίζονται σε δύο κατηγορίες. Στη μια κατηγορία είναι αυτοί που έχουν κοινοβουλευτική προέλευση και στην άλλη αυτοί που έχουν διεθνή, η οποία και υπερισχύει. Το Σ28 σε συνδυασμό με το Σ2§2 επισημαίνουν ότι η Ελλάδα κείται θετικά σχετικά με την αποδοχή και εφαρμογή της υπόσχεσης της νομιμοφροσύνης προς τις αρχές του διεθνούς δικαίου.²⁴ Επιπλέον, δεν υπερισχύουν μόνο οι συμβάσεις που κυρώθηκαν μετά την ψήφιση του Συντάγματος του 1975, αλλά και πριν τα αυτά χρονικά σημεία. Αναφορικά με το αν οι διεθνείς κανόνες υπερισχύουν του Συντάγματος, γίνεται δεκτό ότι οι επικυρωμένες διεθνείς συμβάσεις και το εθιμικό διεθνές δίκαιο έχουν ισχύ ασθενέστερη εκείνης του Συντάγματος, αλλά υπερισχύουν του κοινού νόμου.²⁵

²⁴ Βεγλερής, Η σύμβαση των δικαιωμάτων του ανθρώπου και το Σύνταγμα, Αθήνα 1988, σελ. 65.

²⁵ ΑΠ 1603/1991, Ελλ Δ/νη 1993, σελ.332 επ.

ΣτΕ 1930/1998, Ελλ Δ/νη 1999, σελ. 891 σχετικά με την σύγκρουση του Συντάγματος και της ΔΣΔΠ.

α) Η Ευρωπαϊκή Σύμβαση των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου (ΕΣΔΑ)

Η Ευρωπαϊκή Σύμβαση των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου ψηφίστηκε στη Ρώμη στις 4 Νοεμβρίου 1950 από τα κράτη-μέλη του Συμβουλίου της Ευρώπης. Η ΕΣΔΑ είχε ως απώτερο στόχο την ενίσχυση ορισμένων ανθρωπίνων δικαιωμάτων, τα οποία είχαν ήδη διατυπωθεί στην Οικουμενική Διακήρυξη των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου (Παρίσι 1948). Η ΕΣΔΑ θεσπίστηκε μετά το τέλος του Β' Παγκοσμίου Πολέμου, όταν υπήρχε η ανάγκη της προστασίας της ιδιωτικής ζωής και της εξασφάλισης της ελευθερίας των ατόμων από παράνομες κρατικές παρεμβάσεις. Η ΕΣΔΑ κυρώθηκε με τον νόμο ν. 2329/1953, καταγγέλθηκε κατά τη διάρκεια της δικτατορίας και τελικά τέθηκε σε ισχύ με το Ν.Δ. 54/1974. Μέχρι σήμερα έχει τροποποιηθεί με 14 Πρωτόκολλα και αποτελεί μία σύμβαση που επηρεάζει δραστικά τις εσωτερικές βιοτικές δημόσιες ή ιδιωτικές σχέσεις καθώς στα κράτη που εισήχθη εφαρμόστηκε άμεσα ως εσωτερικό δίκαιο καθιερώνοντας ελευθερίες προς τα άτομα, τα οποία έχουν θετικές απαιτήσεις από το κράτος.

β) Διεθνής Σύμβαση για τα Δικαιώματα του Παιδιού (ΔΣΔΠ)

i) Εισαγωγικά

Η Διεθνής Σύμβαση για τα Δικαιώματα του Παιδιού (ΔΣΔΠ) υπεγράφη από τα κράτη-μέλη του Ο.Η.Ε. ομόφωνα το 1989 και κυρώθηκε στην Ελλάδα με τον νόμο 2101/1992. Αποτελεί το πρώτο διεθνές κείμενο που καταγράφει συστηματικά τα δικαιώματα του παιδιού. Η ηθική σημασία της σύμβασης έγκειται στο γεγονός ότι όλα τα ελεύθερα και δημοκρατικά κράτη κατοχύρωσαν τα δικαιώματα του παιδιού,

περιορίζοντας αυταρχικά καθεστώτα, που έθεταν φραγμούς στην ελεύθερη ανάπτυξη της παιδικής ηλικίας. Η εν λόγω Σύμβαση θεωρείται ως το πλέον ολοκληρωμένο ψήφισμα του ΟΗΕ, καθώς προστατεύει όχι μόνο τα ατομικά και πολιτικά δικαιώματα του παιδιού, αλλά και τα κοινωνικά, οικονομικά και πολιτιστικά του δικαιώματα.²⁶

Για την αποτελεσματική εφαρμογή της σύμβασης απαιτείται σχεδιασμός τόσο σε κρατικό επίπεδο όσο και σε επίπεδο διακρατικής συνεργασίας. Ο σχεδιασμός περιλαμβάνει η χάραξη πολιτικών, την αναθεώρηση της νομοθεσίας και την ευαισθητοποίηση της δικαστικής εξουσίας.²⁷ Δεδομένου ότι η ελληνική έννομη τάξη δεν έχει ένα οργανωμένο σύστημα δικαίου για τους ανηλίκους και το ίδιο το Σύνταγμα δεν αναφέρεται ρητά και διεξοδικά στα δικαιώματά τους, η ΔΣΔΠ αποτελεί σημείο αναφοράς για την ενσωμάτωση των δικαιωμάτων του παιδιού στο εσωτερικό δίκαιο.

Το άρθρο 1 της ΔΣΔΠ ορίζει την έννοια του φορέα των δικαιωμάτων. Συγκεκριμένα αναφέρει ότι για τους σκοπούς της παρούσας Σύμβασης, θεωρείται παιδί κάθε ανθρώπινο ον μικρότερο των δεκαοκτώ ετών, εκτός εάν η ενηλικίωση επέρχεται νωρίτερα, σύμφωνα με την ισχύουσα για το παιδί νομοθεσία. Η ηλικία που τίθεται είναι η συνήθης ηλικία ενηλικίωσης στις ευρωπαϊκές χώρες. Ωστόσο η Σύμβαση δίνει τη δυνατότητα στα συμβαλλόμενα κράτη να ορίσουν μικρότερο όριο ηλικίας, ενώ δεν αποκλείεται η επέκταση της προστασίας και σε παιδί ακόμα αγέννητο, όπως παρατηρείται και στο εσωτερικό μας δίκαιο με την ΑΚ 35 για τη νομική θέση του κυοφορούμενου.

ii) Επί μέρους άρθρα

Η ΔΣΔΠ αποτελείται από 54 άρθρα που ομαδοποιούνται σε τρία μέρη. Στο πρώτο μέρος (1-41) αναφέρονται τα δικαιώματα του παιδιού, το δεύτερο μέρος (42-45) περιγράφει το μηχανισμό ελέγχου και το τρίτο (46-54) αφορά στις τελικές διατάξεις.

Το άρθρο 2 κατοχυρώνει την αρχή της μη διάκρισης. Συγκεκριμένα τα συμβαλλόμενα Κράτη υποχρεούνται να σέβονται τα δικαιώματα, που αναφέρονται στην παρούσα Σύμβαση και να τα εγγυώνται σε κάθε παιδί που υπάγεται στη

²⁶ Παρουλάς, Νάσκου-Περράκη, Η Σύμβαση των ΗΕ για τα δικαιώματα του παιδιού, 2002, σελ.11.

²⁷ Νάσκου-Περράκη, Η Διεθνής Σύμβαση του ΟΗΕ για τα δικαιώματα του παιδιού και η εσωτερική έννομη τάξη, ερμηνεία κατ' άρθρο, σελ.13.

δικαιοδοσία τους, χωρίς καμία διάκριση φυλής, χρώματος, φύλου, γλώσσας, θρησκείας, πολιτικών ή άλλων πεποιθήσεων του παιδιού ή των γονέων του ή των νόμιμων εκπροσώπων του ή της εθνικής, εθνικιστικής ή κοινωνικής καταγωγής τους, της περιουσιακής τους κατάστασης, της ανικανότητάς τους, της γέννησής τους ή οποιασδήποτε άλλης κατάστασης. Επιπλέον τα συμβαλλόμενα Κράτη παίρνουν όλα τα κατάλληλα μέτρα ώστε να προστατεύεται αποτελεσματικά το παιδί έναντι κάθε μορφής διάκρισης ή κύρωσης. Απορρύνει λοιπόν μια ηθική επιταγή μεταχείρισης όλων των παιδιών ως όντων ίσης αξίας, η οποία επεκτείνεται και σε παιδιά μη ελληνικής καταγωγής, ενώ συνδέεται και με τα άρθρα 24 του ΔΣΑΠΔ και 14 της ΕΣΔΑ.

Στο άρθρο 3 περιλαμβάνεται μια θεμελιώδους σημασίας αρχή, εκείνη της προστασίας του συμφέροντος του παιδιού. Σε όλες τις αποφάσεις που αφορούν στα παιδιά πρέπει να λαμβάνεται πρωτίστως υπόψη το συμφέρον του παιδιού. Εδώ περιλαμβάνεται μια πολύ σημαντική αρχή, η οποία δεν κατοχυρώνεται ρητά στο ελληνικό Σύνταγμα, και αφορά στην προστασία των συμφερόντων του παιδιού έναντι αποφάσεων νομοθετικής ή δικαστικής εξουσίας ή διοικητικών αρχών. Συνεπώς τα κράτη έχουν την υποχρέωση να προτάσσουν τα δικαιώματα των παιδιών έναντι άλλων κοινωνικών ομάδων, αφιερώνοντας και μεγαλύτερους οικονομικούς πόρους προς την κατεύθυνση αυτή και πάντα σεβόμενα τα δικαιώματα και τις υποχρεώσεις των γονέων, των επιτρόπων και όσων άλλων έχουν την επιμέλεια των παιδιών.

Το άρθρο 4 αναφέρεται στην υποχρέωση των κρατών να παίρνουν όλα τα νομοθετικά, διοικητικά και άλλα μέτρα που είναι αναγκαία για την εφαρμογή των αναγνωρισμένων στην παρούσα Σύμβαση δικαιωμάτων. Το άρθρο 5 αναφέρεται στο ρόλο που είναι επιφορτισμένοι οι γονείς ή, κατά περίπτωση, τα μέλη της διευρυμένης οικογένειας ή της κοινότητας, όπως προβλέπεται από τα τοπικά έθιμα, οι επίτροποι ή άλλα πρόσωπα που έχουν νόμιμα την ευθύνη για το παιδί, να του παράσχουν, κατά τρόπο που να ανταποκρίνεται στην ανάπτυξη των ικανοτήτων του, τον προσανατολισμό και τις κατάλληλες συμβουλές για την άσκηση των δικαιωμάτων που του αναγνωρίζει η παρούσα Σύμβαση.

Στο άρθρο 6 κατοχυρώνεται το πρωταρχικό δικαίωμα του παιδιού στη ζωή, το οποίο απαντάται και στο Σύνταγμα (5§2). Το δικαίωμα στην επιβίωση επιβάλλει στα κράτη τη λήψη όλων των αναγκαίων και κατάλληλων μέτρων, έτσι ώστε να διασφαλίζεται η επιβίωση και η ποιοτική των παιδιών. Το δικαίωμα στην ανάπτυξη, όπως και το δικαίωμα στην επιβίωση έχει δυναμική έννοια. Πρόκειται για το

δικαίωμα των παιδιών για οικονομική, πολιτική και πολιτιστική ανάπτυξη, η οποία προϋποθέτει τροφή, ιατροφαρμακευτική περίθαλψη, βασική εκπαίδευση.

Στο άρθρο 7 με τις τεχνικές λεπτομέρειες θεμελιώνεται το δικαίωμα στο όνομα, στην ιθαγένεια και γνώσης των γονέων. προστατεύεται η ταυτότητα του παιδιού και κατοχυρώνεται η ιθαγένεια δηλαδή ο δημοσίου δικαίου δεσμός ενός ατόμου με την πολιτεία, στο λαό της οποίας ανήκει. Επίσης με το δικαίωμα στο όνομα το άτομο αποκτά βιολογική και νομική υπόσταση. Το όνομα αποκτά αυξημένη σημασία εξατομίκευσης για όσα παιδιά γεννήθηκαν εκτός γάμου των γονέων τους. Τέλος διασφαλίζεται και το δικαίωμα εγγραφής στο Ληξιαρχείο μετά τη γέννηση με τη οποία προστατεύεται η ταυτότητα του παιδιού και το δικαίωμά του να γνωρίζει την ταυτότητα των γονέων του.²⁸ Τα συμβαλλόμενα Κράτη μεριμνούν για τη θέση σε εφαρμογή αυτών των δικαιωμάτων, σύμφωνα με την εθνική νομοθεσία τους και με τις υποχρεώσεις που τους επιβάλλουν οι ισχύουσες σ' αυτό το πεδίο διεθνείς συνθήκες, ιδιαίτερα στις περιπτώσεις κατά τις οποίες, ελλείψει αυτών, το παιδί θα ήταν άπατρις. Το επόμενο άρθρο (8 δικαίωμα σε μια ταυτότητα) είναι συναφές με το προηγούμενο.

Το άρθρο 9 αναγνωρίζει δικαιώματα σε περίπτωση χωρισμού από τους γονείς. Η ΔΣΔΠ όπως και το Σύνταγμα αντιλαμβάνεται την οικογένεια ως τη βασική μονάδα στην οποία μπορεί να βασιστεί η ομαλή ανάπτυξη ενός παιδιού. Οι αρμόδιες αρχές θα αποφασίσουν, με την επιφύλαξη δικαστικής αναθεώρησης και σύμφωνα με τους εφαρμοζόμενους νόμους και διαδικασίες, το αν ο χωρισμός αυτός είναι αναγκαίος για το συμφέρον του παιδιού. Μια τέτοια απόφαση μπορεί να είναι αναγκαία σε ειδικές περιπτώσεις, για παράδειγμα όταν οι γονείς κακομεταχειρίζονται ή παραμελούν το παιδί, ή όταν ζουν χωριστά και πρέπει να ληφθεί απόφαση σχετικά με τον τόπο διαμονής του παιδιού. Σε κάθε περίπτωση όλα τα ενδιαφερόμενα μέρη πρέπει να έχουν τη δυνατότητα να συμμετέχουν στις διαδικασίες και να γνωστοποιούν τις απόψεις τους. Ενώ και στην περίπτωση του χωρισμού διασφαλίζεται η επικοινωνία του τέκνου που ζει χωριστά από τον έναν ή τους δύο γονείς.

Στο επόμενο άρθρο περιγράφεται το δικαίωμα που έχει κάθε παιδί να επανενωθεί με τους γονείς του, όταν ζει μακριά τους λόγω εμπόλεμων καταστάσεων ή αποβίωσης, μετανάστευσης ή διαφορετικής καταγωγής των γονέων του. Εκτός από τις εκτενείς ρυθμίσεις της ΕΣΔΑ, ανάλογες ρυθμίσεις περιλαμβάνει το Σύνταγμα (Σ21§1) και το ΑΚ 1520 για το δικαίωμα προσωπικής επικοινωνίας.

²⁸ Η ελληνική έννομη τάξη διασφαλίζει το δικαίωμα γνώσης των γονέων από το τέκνο, με εξαίρεση την περίπτωση της υιοθεσίας (ΑΚ 1559§2).

Με το άρθρο 12 κατοχυρώνεται η δυνατότητα των ανηλίκων να εκφράζουν τη γνώμη τους για κάθε θέμα που τους αφορά ανάλογα με την ηλικία τους και το βαθμό ωριμότητάς τους. Αποτελεί εγγύηση των θεσμών της προηγούμενης ακρόασης, καθώς και της παροχής έννομης δικαστικής προστασίας. Στην πρώτη παράγραφο παρέχεται ένας οδηγός για τη ζωή του ανηλίκου σε όλες τις εκφάνσεις της, καθώς τα συμβαλλόμενα Κράτη εγγυώνται στο παιδί που έχει ικανότητα διάκρισης το δικαίωμα ελεύθερης έκφρασης της γνώμης του σχετικά με οποιοδήποτε θέμα που το αφορά, λαμβάνοντας υπόψη τις απόψεις του παιδιού ανάλογα με την ηλικία του και το βαθμό ωριμότητάς του. Ενώ στη δεύτερη αναφέρονται διοικητικές ή δικαστικές διαδικασίες, στις οποίες εμπλέκεται ο ανήλικος και γι' αυτό η γνώμη του είναι άξια λόγου, δηλαδή θα πρέπει ιδίως να δίνεται στο παιδί η δυνατότητα να ακούγεται σε οποιαδήποτε διοικητική ή δικαστική διαδικασία που το αφορά, είτε άμεσα είτε μέσω ενός εκπροσώπου ή ενός αρμόδιου οργανισμού, κατά τρόπο συμβατό με τους διαδικαστικούς κανόνες της εθνικής νομοθεσίας.

Το άρθρο 13 αναφέρει ότι το παιδί έχει το δικαίωμα της ελευθερίας της έκφρασης. Το δικαίωμα αυτό περιλαμβάνει την ελευθερία αναζήτησης, λήψης και διάδοσης πληροφοριών και ιδεών οποιουδήποτε είδους, ανεξαρτήτως συνόρων, υπό μορφή προφορική, γραπτή ή τυπωμένη, ή καλλιτεχνική ή με οποιοδήποτε άλλο μέσο της επιλογής του. Η άσκηση του δικαιώματος αυτού μπορεί να αποτελέσει αντικείμενο μόνο των περιορισμών που ορίζονται από το νόμο και που είναι αναγκαίοι: α) Για το σεβασμό των δικαιωμάτων και της υπόληψης των άλλων ή β) Για τη διαφύλαξη της εθνικής ασφάλειας, της δημόσιας τάξης, της δημόσιας υγείας και των δημόσιων ηθών.

Στο άρθρο 14 κατοχυρώνονται η ελευθερία της σκέψης, συνείδησης και θρησκείας, οι οποίες και αποτελούν τον πυρήνα της ανθρώπινης αξιοπρέπειας. Ζήτημα δημιουργείται σχετικά με τι κατά πόσο είναι εφαρμόσιμα αυτά τα δικαιώματα στην περίπτωση των παιδιών, κι αυτό γιατί απαιτούν πνευματική και ψυχολογική ωριμότητα. Ωστόσο η συνείδηση, η σκέψη και τα θρησκευτικά πιστεύω είναι στοιχεία που διαμορφώνουν την προσωπικότητα του ανθρώπου και χωρίς τα οποία αυτή χάνει το νόημα της. Επομένως, το παιδί δεν παύει να είναι φορέας αυτών των δικαιωμάτων, μόνο που στην άσκησή τους καθοδηγείται από τους γονείς του.

Το άρθρο 15, σε αντίθεση με τη μη ρητή αναφορά του Συντάγματος, κάνει λόγο για δικαίωμα των παιδιών του συνέρχεσθαι και συνεταιρίζεσθαι. Η διάταξη αποτελεί τη νομική βάση για να συστήσουν οι ανήλικοι εθελοντικές οργανώσεις και

σχολικά σωματεία. Η ελευθερία της συνένωσης καλύπτει τις ενώσεις στις οποίες η συμμετοχή είναι εκούσια. Η ελευθερία της συνάθροισης δεν παράγει έννομα αποτελέσματα και άρα κάθε ανήλικος είναι φορέας του δικαιώματος από τότε που διαθέτει τη στοιχειώδη ωριμότητα για να το ασκήσει αυτοπροσώπως. Η ωριμότητα αυτή είναι ζήτημα πραγματικό και αποδεικνύεται από το γεγονός της ίδιας της συμμετοχής. Το δικαίωμα όμως διοργάνωσης μιας συνάθροισης προϋποθέτει δικαιοπρακτική ικανότητα και κατά συνέπεια περιορίζεται μερικώς.

Το άρθρο 16 αναφέρει ότι κανένα παιδί δεν μπορεί να αποτελέσει αντικείμενο αυθαίρετης ή παράνομης επέμβασης στην ιδιωτική του ζωή, στην οικογένεια του, στην κατοικία του ή στην αλληλογραφία του, ούτε παράνομων προσβολών της τιμής και της υπόληψής του. Το παιδί δικαιούται να προστατεύεται από το νόμο έναντι τέτοιων επεμβάσεων ή προσβολών. Ο σεβασμός της ιδιωτικής ζωής αποτελεί όψη της προσωπικότητας του παιδιού. Σε κάθε περίπτωση η ΔΣΔΠ παρέχει προστασία όταν οι προσβολές είναι αυθαίρετες και παράνομες. Πρόκειται για μια γενική ρήτρα, η οποία απαιτεί από τον εγχώριο νομοθέτη δραστηριοποίηση προκειμένου να επιτευχθεί ι προστασία.

Το άρθρο 20 αναφέρεται στην πρόβλεψη εναλλακτικής επιμέλειας. Κάθε παιδί που στερείται προσωρινά ή οριστικά το οικογενειακό του περιβάλλον ή το οποίο για το δικό του συμφέρον δεν είναι δυνατόν να παραμείνει στο περιβάλλον αυτό δικαιούται ειδική προστασία και βοήθεια εκ μέρους του Κράτους. Τα συμβαλλόμενα Κράτη προβλέπουν γι' αυτό το παιδί μια εναλλακτική επιμέλεια, σύμφωνα με την εθνική νομοθεσία τους. Αυτή η επιμέλεια μπορεί να έχει, μεταξύ άλλων, τη μορφή της τοποθέτησης σε μια οικογένεια, της ΚΑΦΑΛΑΗ του ισλαμικού δικαίου, της υιοθεσίας ή, σε περίπτωση ανάγκης, της τοποθέτησης σε ένα κατάλληλο για την περίσταση ίδρυμα για παιδιά. Κατά την επιλογή ανάμεσα σε αυτές τις λύσεις, λαμβάνεται δεόντως υπόψη η ανάγκη μιας συνέχειας στην εκπαίδευση του παιδιού, καθώς και η εθνική, θρησκευτική, πολιτιστική και γλωσσολογική καταγωγή του.

Το δικαίωμα στην υγεία και στις ιατρικές υπηρεσίες διασφαλίζεται στο άρθρο 24. Στο προοίμιο του Καταστατικού της Παγκόσμιας Οργάνωσης Υγείας ορίζεται η υγεία ως η κατάσταση της πλήρους σωματικής, ψυχικής και κοινωνικής ευημερίας. Στο άρθρο κατοχυρώνεται όχι μόνο το δικαίωμα πρόσβασης στη θεραπεία αλλά και το δικαίωμα στην αποκατάσταση. Η Σύμβαση ορίζει ότι τα κράτη υποχρεούνται να κινηθούν προς ορισμένες κατευθύνσεις: α) μείωση της βρεφικής και παιδικής θνησιμότητας, β) έμφαση στην πρωτοβάθμια περίθαλψη, γ) διασφάλιση θεραπευτικών

τροφών και πόσιμοι ύδατος, δ) αρμόζουσα ιατρική φροντίδα των μητέρων πριν και μετά τον τοκετό, ε) διαπαιδαγώγηση γονέων και παιδιών σε θέματα υγείας, στ) πρόληψη και οικογενειακός προγραμματισμός, ζ) κατάργηση βλαπτικών για τα παιδιά πρακτικών.

Με το επόμενο άρθρο (25 ιατρική παρακολούθηση σε ανάδοχη οικογένεια) αναγνωρίζεται στο παιδί, που τοποθετήθηκε από τις αρμόδιες αρχές σε μία οικογένεια, με σκοπό την παροχή φροντίδας, προστασίας ή θεραπείας της σωματικής ή πνευματικής του υγείας, το δικαίωμα σε μία περιοδική αναθεώρηση της παραπάνω θεραπείας και κάθε άλλης περίπτωσης σχετικής με την τοποθέτησή του. Το δικαίωμα αυτό θα υλοποιείται με περιοδικές εξετάσεις του παιδιού για την καλύτερη επίτευξη θετικών αποτελεσμάτων. Το δικαίωμα για επανεξέταση της θεραπείας συνάδει με το δικαίωμα κάθε ασθενούς να συγκατατεθεί ή να αρνηθεί κάθε θεραπεία που του παρέχεται. Παράλληλα με το επόμενο άρθρο αναγνωρίζεται στο παιδί δικαίωμα κοινωνικής ασφάλισης. Δηλαδή το να απολαμβάνει θεσμούς της κοινωνικής πρόνοιας και της παροχής υπηρεσιών υγείας. Τα κράτη πρέπει να παίρνουν τα απαραίτητα μέτρα για να εξασφαλίσουν την πλήρη πραγματοποίηση του δικαιώματος αυτού, σύμφωνα με την εθνική νομοθεσία τους. Στο ελληνικό συνταγματικό σύστημα το δικαίωμα αυτό απορρέει από τη συνδυαστική ερμηνεία των άρθρων 21 και 22.

Στο άρθρο 27 τα συμβαλλόμενα Κράτη αναγνωρίζουν το δικαίωμα κάθε παιδιού για ένα κατάλληλο επίπεδο ζωής που να επιτρέπει τη σωματική, πνευματική, ψυχική, ηθική και κοινωνική ανάπτυξή του. Στους γονείς ή στα άλλα πρόσωπα που έχουν αναλάβει το παιδί ανήκει κατά κύριο λόγο η ευθύνη της εξασφάλισης μέσα στα όρια των δυνατοτήτων τους και των οικονομικών μέσων τους, των απαραίτητων για την ανάπτυξη του παιδιού συνθηκών ζωής. Τα συμβαλλόμενα Κράτη υιοθετούν τα κατάλληλα μέτρα, σύμφωνα με τις εθνικές τους συνθήκες και στο μέτρο των δυνατοτήτων τους, για να βοηθήσουν τους γονείς και τα άλλα πρόσωπα που είναι υπεύθυνα για το παιδί, να εφαρμόσουν το δικαίωμα αυτό και προσφέρουν, σε περίπτωση ανάγκης, υλική βοήθεια και προγράμματα υποστήριξης, κυρίως σε σχέση με τη διατροφή, το ρουχισμό και την κατοικία.

Το άρθρο 28 αναφέρεται στο δικαίωμα στην εκπαίδευση. Κατοχυρώνεται για πρώτη φορά σε διεθνές επίπεδο, και συνεπάγεται την ίση πρόσβαση όλων στη μόρφωση, την αρχή της δωρεάν φοίτησης, και της μη διακρατικής μεταχείρισης των σπουδαστών. Συγκεκριμένα κατοχυρώνονται οι παρακάτω υποχρεώσεις: α) παροχή υποχρεωτικής στοιχειώδους εκπαίδευσης δωρεάν, β) ίση δυνατότητα πρόσβασης στη

δευτεροβάθμια εκπαίδευση, γ) ίση δυνατότητα πρόσβασης στην τεχνική και ανώτατη εκπαίδευση. Επίσης πρέπει να ληφθούν μέτρα για τη σωστή διοίκηση των σχολείων σεβόμενη την αξιοπρέπεια του παιδιού. Συμπληρωματικά το άρθρο 29 της ΔΣΔΠ αναφέρεται στους σκοπούς της εκπαίδευσης του παιδιού παρέχοντας μια γενική ρήτρα για τον θεωρητικό προσανατολισμό της παιδείας. Βασικός άξονας είναι ο σεβασμός στην προσωπικότητα, η προαγωγή της κοινωνικής συνοχής, η ενδυνάμωση των ατομικών δικαιωμάτων, η προστασία για την είσοδο στο κοινωνικό σύνολο. Η παρ. 2 του άρθρου 29 ενθαρρύνει την ίδρυση ιδιωτικών εκπαιδευτικών ιδρυμάτων που θα λειτουργούν κατά τα πρότυπα των κρατικών.

Τέλος, στο άρθρο 30 διατυπώνεται ότι στα κράτη όπου υπάρχουν εθνικές, θρησκευτικές γλωσσικές μειονότητες ή πρόσωπα αυτόχθονης καταγωγής, ένα παιδί αυτόχθον ή που ανήκει σε μία από αυτές τις μειονότητες δεν μπορεί να στερηθεί το δικαίωμα να έχει τη δική του πολιτιστική ζωή, να πρεσβεύει και να ασκεί τη δική του θρησκεία ή να χρησιμοποιεί τη δική του γλώσσα από κοινού με τα άλλα μέλη της ομάδας του. Ενώ και το άρθρο 31 λέει ότι τα συμβαλλόμενα Κράτη αναγνωρίζουν στο παιδί το δικαίωμα στην ανάπαυση και στις δραστηριότητες του ελεύθερου χρόνου, στην ενασχόληση με ψυχαγωγικά παιχνίδια και δραστηριότητες που είναι κατάλληλες για την ηλικία του και στην ελεύθερη συμμετοχή στην πολιτιστική και καλλιτεχνική ζωή. Τα συμβαλλόμενα Κράτη σέβονται και προάγουν το δικαίωμα του παιδιού να συμμετέχει πλήρως στην πολιτιστική και καλλιτεχνική ζωή και ενθαρρύνουν την προσφορά κατάλληλων και ίσων ευκαιριών για πολιτιστικές, καλλιτεχνικές και ψυχαγωγικές δραστηριότητες και για δραστηριότητες ελεύθερου χρόνου.

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Τα παιδιά, αναμφίβολά, αποτελούν ένα ιδιαίτερο τμήμα της κοινωνίας. Εξαιτίας της ιδιαίτερης προσωπικότητά τους θεωρούνται άξια ειδικής προστασίας. Γι' αυτό και τα συνταγματικά δικαιώματα των παιδιών συγκαταλέγονται στο κεφάλαιο των ατομικών και κοινωνικών δικαιωμάτων, το οποίο ανήκει στο δημόσιο

δίκαιο. Παράλληλα προστατεύονται και από διεθνείς συμβάσεις, οι οποίες έχουν κυρωθεί με νόμο, με κύρια τη Διεθνή Σύμβαση για τα Δικαιώματα του Παιδιού.

CONCLUSIONS

Children, undoubtedly, are a particular part of the society. Because of their special personality, they are considered to be worthy of specific protection. That's why the constitutional rights of the children are included in the chapter of personal and social rights, which belongs to the public law. In addition they are assured by international treaties, mainly by the International Treaty of Children Rights, which have been confirmed by law.

ΒΑΣΙΚΑ ΛΗΜΜΑΤΑ

- Δικαιώματα παιδιού
- Συνταγματικά δικαιώματα
- Παιδί
- Παιδική ηλικία
- Δίκαιο ανηλίκων

KEY – WORDS

- Child's rights
- Constitutional rights
- Child
- Childhood
- Law of under-aged persons

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- Α. Δημητρόπουλος – Συνταγματικά Δικαιώματα, Τόμος Ι – ΙΙΙ, Εκδόσεις Αθήνα – Θεσ/κη 2008.
- Α. Δημητρόπουλος – Γενική Συνταγματική Θεωρία, Εκδ. Αντ. Σάκκουλα 2004.
- Α. Μανιτάκης – Το υποκείμενο των συνταγματικών δικαιωμάτων κατά άρθρο 25§1 του Συντάγματος.
- Π.Δ. Δαγτόγλου – Συνταγματικό Δίκαιο, Ατομικά Δικαιώματα Α' μέρος, Εκδ. Αντ. Σάκκουλα 2005.
- Π.Δ. Δαγτόγλου – Συνταγματικό Δίκαιο, Ατομικά Δικαιώματα Β' μέρος, Εκδ. Αντ. Σάκκουλα 2005.
- Α. Μάνεσης – Η πραγμάτωση της συνταγματικής προστασίας της ανήλικης νεότητας στο ισχύον δίκαιο
- Ν.Ε. Κουράκης – Το δίκαιο παραβατικών ανηλίκων, Εκδ. Αντ. Σάκκουλα 2002.
- Ν.Ε. Κουράκης – Δίκαιο ανηλίκων και Δικαιώματα ανθρώπου, Εκδ. Αντ. Σάκκουλα 1992.
- Κ.Δ. Σπινέλλη- Α. Τρωιανού – Δίκαιο ανηλίκων, Εκδ. Αντ. Σάκκουλα 1992.
- Σκουρής – Δίκαιο της παιδείας, Θεσ/κη, Εκδ. Αντ. Σάκκουλα 1988.
- Νάσκου- Περράκη – Η Διεθνής Σύμβαση του Ο.Η.Ε. για τα δικαιώματα του παιδιού και η εσωτερική έννομη τάξη, ερμηνεία κατά άρθρο, Εκδ. Αντ. Σάκκουλα 2002.
- Νάσκου – Περράκη, Χρυσόγονος – Ανθόπουλος, Η Διεθνής Σύμβαση για τα Δικαιώματα του Παιδιού και η εσωτερική έννομη τάξη, Εκδ. Αντ. Σάκκουλα 2002.
- Θ. Παπαχρήστου – Εγχειρίδιο οικογενειακού δικαίου, Εκδ. Αντ. Σάκκουλα 2005.
- Καρακατσάνης- Γαρδίκας – Ατομικό εργατικό δίκαιο, Εκδ. Αντ. Σάκκουλα 1995
- Ι. Παπαγεωργίου – Η κοινωνική προστασία του παιδιού στην ελληνική νομοθεσία

- Π. Παραράς – Σύνταγμα και Ευρωπαϊκή Σύμβαση των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου, Εκδ. Αντ. Σάκκουλα 1996.
- Ι.Μ. Κονιδάρης, Εγχειρίδιο Εκκλησιαστικού Δικαίου, Εκδ. Αντ. Σάκκουλα 2002.
- Η. Βεγλερής, Η Σύμβαση των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου και το Σύνταγμα, Εκδ. Αντ. Σάκκουλα 1988.
- Αγγ. Πιτσέλα, Σύμβαση για τα δικαιώματα του παιδιού, Κείμενα αντεγκληματικής πολιτικής.
- Fr. Dekeuwer – Defossez, Les droits de l' enfant, Paris, Presses Universitaires de France, 1991.

ΝΟΜΟΛΟΓΙΑ

- ΑΠ 1603/1991, Ελλ Δικ/νη 1993 : Πραγματεύεται τη σύγκρουση Συντάγματος και Διεθνούς Συμβάσεως για τα δικαιώματα του παιδιού.
- ΑΠ 480/1992, Ελλ Δικ/νη 1992 : Απαγόρευση προσηλυτισμού αφορά και ορθόδοξο δόγμα. Προσηλυτισμός ανηλίκων τελείται εφόσον έχουν βαφτιστεί με το ορθόδοξο δόγμα.
- ΑΠ 6/1992, Ελλ Δικ/νη 1992 : Ο γιατρός έχει δικαίωμα να προβεί σε χειρουργική επέμβαση επί ανηλίκου για την αποτροπή κινδύνου ζωής ή υγείας ανεξάρτητα από το αν οι γονείς συνοδεύουν τον ασθενή.
- ΑΠ 283/1986, Ελλ Δικ/νη 1986 : Γονική μέριμνα, δικαστική ρύθμιση, καταλληλότητα δύο γονέων, προσωπική γνώμη του παιδιού.
- ΑΠ 1241/1987, Εφ. Ελλ. Νομ. 1988 : Παρεμπόδιση δικαιώματος προσωπικής επικοινωνίας του γονέα με το τέκνο.
- ΑΠ 1111/2002, Ελλ Δικ/νη 2002 : Διαφωνία γονέων ανηλίκου, συνεκτίμηση γνώμης τέκνου και λοιπών περιστάσεων από δικαστήριο.
- ΑΠ 1321/1992, Ελλ Δικ/νη 1994 : Άσκηση επιμέλειας μετά το διαζύγιο, αποφάσεις για κρίσιμα θέματα και από τους δύο γονείς. Ο ΑΠ δέχθηκε ότι έστω και αν η επιμέλεια έχει ανατεθεί στον ένα γονέα, π.χ. στη μητέρα, τότε αυτή έχει αρμοδιότητα να αποφασίζει μόνη της για τα τρέχοντα και καθημερινά θέματα, όχι δε και για εκείνα που από τη φύση τους είναι προορισμένα να επηρεάσουν κρίσιμα τη ζωή του παιδιού (όπως μια χειρουργική επέμβαση). Και αυτό γιατί και αν ακόμα η επιμέλεια του ανηλίκου έχει ανατεθεί με δικαστική απόφαση στον ένα γονέα εξακολουθεί να παραμένει στον πυρήνα της γονικής μέριμνας η λήψη της απόφασης επί των πιο σοβαρών ζητημάτων, για αυτό και είναι απαραίτητο να αποφασίζουν και οι δύο γονείς.
- ΑΠ 1700/ 2001, Ελλ Δικ/νη 2002 : Η διακοπή της έγγαμης συμβίωσης πριν την ονοματοδοσία καθιστά αναγκαία τη λήψη της απόφασης για το όνομα του τέκνου από κοινού ή από αυτόν που ασκεί τη γονική επιμέλεια. Η τυχόν διαφωνία λύνεται δικαστικά.

- ΣτΕ 3356/1995 : Θρησκευτική ελευθερία επί αρνήσεως μαθητή να συμμετάσχει σε θρησκευτικές εκδηλώσεις.
- ΣτΕ 3366/1995 : Υπόθεση μαθητικής προσευχής σε σχολείο στην Πάτρα. Το δικαίωμα αποχής από τις θρησκευτικές σχολικές εκδηλώσεις πρέπει να αναγνωρίζεται μόνο σε αυτούς που έχουν λόγους θρησκευτικής συνείδησης (άθεοι, ετερόδοξοι, ετερόθρησκοι). Από τη διατύπωση της απόφασης συνάγεται ότι δε δικαιούται ορθόδοξος μαθητής να απόσχει από το μάθημα θρησκευτικών για οποιοδήποτε λόγο. Η δήλωση για τη διαφορά των θρησκευτικών πεποιθήσεων πρέπει να γίνεται είτε από τον ίδιο είτε από τους γονείς του, πρέπει να είναι σπουδαία και ειλικρινής, όπως απαιτεί το άρθρο 138 ΑΚ και να αποδεικνύεται από πρόσφατα στοιχεία. Ο διευθυντής του σχολείου οφείλει να ερευνήσει αν η δήλωση είναι σοβαρή. Στην κρινόμενη περίπτωση το ΣτΕ ακύρωσε την προσβαλλόμενη πράξη ακριβώς επειδή ο γυμνασιάρχης δεν είχε διενεργήσει έρευνα για να διαπιστώσει τους λόγους που είχε προβάλλει ο ανήλικος ώστε να απέχει από κάθε είδους θρησκευτική εκδήλωση.
- ΕφΑθ 4310/1997 Ελλ Δικ/νη 2000 : Παραμέληση εποπτείας ανηλίκου, ευθύνη εποπτεύοντος.
- ΕφΑθ 8701/1982, Ελλ Δικ/νη 1983 : Επιμέλεια τέκνου, προσδιορισμός κατοικίας του και επικοινωνία με άλλο γονέα.
- ΕφΑθ 11035/1987, Ελλ Δικ/νη 1988 : Γονική μέριμνα, περιεχόμενο, άσκηση από κοινού, σύγκρουση συμφερόντων. Όταν η γονική μέριμνα ασκείται και από τους δύο γονείς για λόγους όμως σύγκρουσης πρέπει να διοριστεί επίτροπος η γνωμοδότηση του συγγενικού συμβουλίου είναι ασυμβίβαστη. Το δικαστήριο κατά περίπτωση κρίνει την αποτελεσματικότητα της πράξης.
- ΕφΑθ 10358/1991, Ελλ Δικ/νη 1993 : Ακυρότητα σύμβασης εξαρτημένης εργασίας με ανήλικο κάτω των 15 ετών.
- ΕφΑθ 4971/1993 : Η απόφαση αυτή αναφέρεται στο θέμα της ονοματοδοσίας του ανηλίκου και ειδικότερα στην περίπτωση διαφωνίας των γονέων για το όνομα που θα δώσουν στο παιδί τους. Βάσει του άρθρου 1512 ΑΚ μετά το νόμο 1329/1983 σε περίπτωση διαφωνίας και όταν έχουν την επιμέλεια και τη γονική μέριμνα και οι δύο γονείς από κοινού, αποφασίζει το δικαστήριο σύμφωνα με το συμφέρον του παιδιού. Στη συγκεκριμένη περίπτωση αποφάσισε το δικαστήριο

να πάρει το ανήλικο παιδί το σύνθετο όνομα των δύο παππούδων του από την πατρική και μητρική γραμμή.

- ΜΠρΑθ 6384/1997 : Ρύθμιση δικαιώματος επικοινωνίας μεταξύ ανηλίκου τέκνου και πατέρα φορέα του HIV.
- ΤρΠλ Τρίπολης: Παράνομη η απαγόρευση Χιλιαστών γονέων να γίνει μετάγγιση αίματος στο παιδί τους.
- ΜΠρΑθ 17182/1997: Καταχρηστική άσκηση του λειτουργήματος των γονέων καθόσον αφορά την άσκηση επιμέλειας επί των τέκνων τους.